

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1977
FORFATTER:	Poul Dedenroth-Schou
TITEL:	Koldinghus genopbygges
KORT RESUME:	Den historiske baggrund, med tidligere forslag til Koldinghus' restaurering

KOLDINGHUS genopbygges

af Poul Dedenroth-Schou

1976 blev året, hvor den endelige genopbygning af Koldinghus påbegyndtes.

Hvor mange gange tidligere har man ikke troet at være i den lykkelige situation at kunne sige: Koldinghus bliver genopført! Når det nu trods alt ser ud til at blive alvor, skyldes det, at staten, Kolding kommune samt Vejle, Ribe og Sønderjyllands amter er enige om, at genopbygningen skal finde sted, og er blevet enige om byrdefordelingen i forbindelse med byggeriet. Omkostningerne er beregnet til at andrage ca. 30 millioner kroner i 1975-priser, en beløbsramme der skal følge med den almindelige prisudvikling, så at byggeriet ikke standser på halvvejen, fordi penge-kassen er løbet tom.

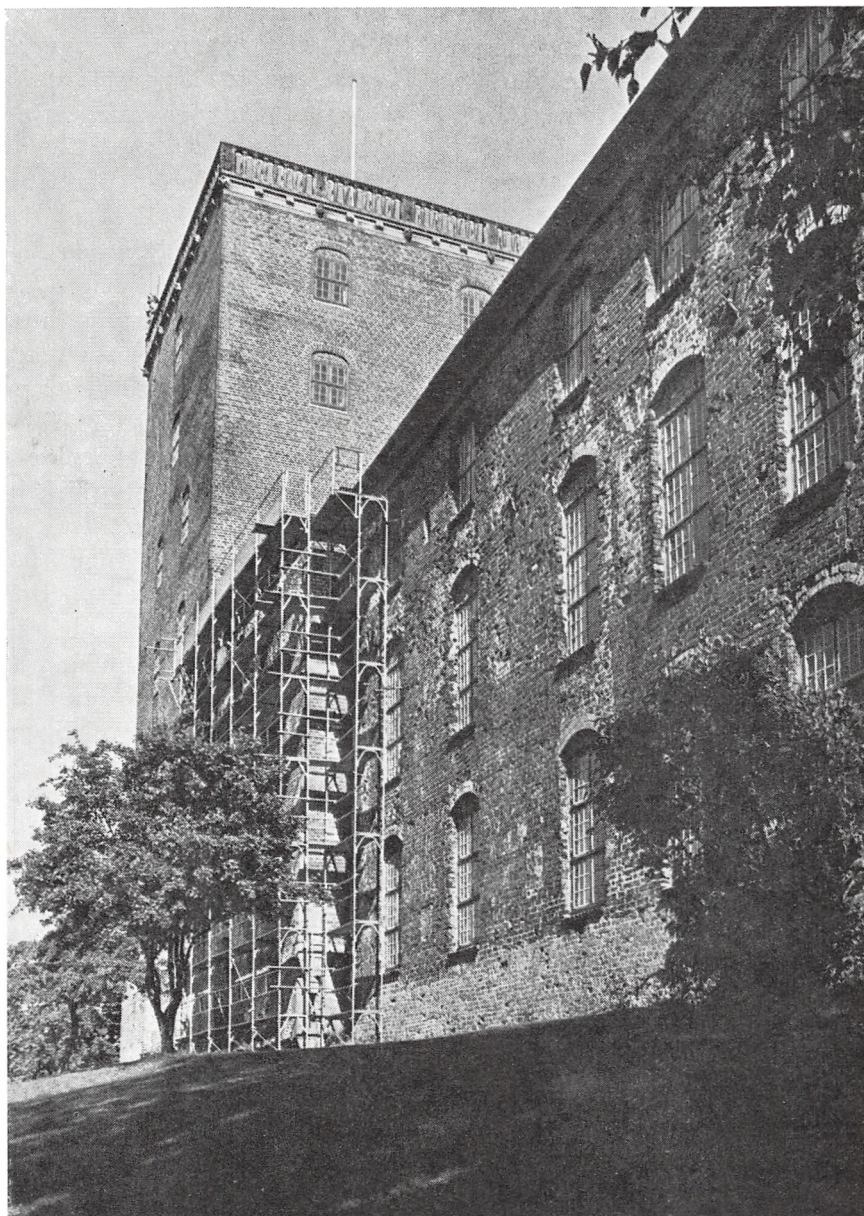
Genopbygningen er begyndt. Fra efteråret 1976 til sommeren 1977 rejstes der tag over slottets vestfløj og nordfløj. Taget er lagt med tegl, dets hældning bestemtes efter fremdragelse af et hul i trompetertårnets murværk, som var efterladt af et tidligere tagspær. De vældige, endnu lidt fersk røde tage, der slutter sig til kæmpetårnet, har gengivet dette tårn de oprindeligt tiltænkte proportioner. Samtidig er det nye tags afslutninger mod øst og syd gjort bevidst interimistiske, så videreførelse af taget over de to ruinfløje naturligt må følge efter.

168 år er gået, inden man på Koldinghus er nået så vidt. Branden i 1808 efterlod slottet som en røgsværtet brandtomt. Alt tømmer i bygningen brændte, tag og etageadskillelser styrtede ned i de underliggende kældre.

Kæmpetårnets sydmur, der var opført på en svær egebjælke tværs over riddersalen, styrtede sammen og knuste i faldet den underliggende slotskirke. Slottets øvrige murværk blev stort set stående.

Men i 1808 tænkte ingen på at genopbygge Koldinghus. Lan-

det var i krig, statsfinanserne var i en håbløs forfatning. Sidst, men ikke mindst — der var ikke længere behov for slottet. Enevoldskongen opholdt sig kun sjældent udenfor residensstaden København, om ophold af længere varighed i Jylland var der ingen tale. Derfor tænkte ingen på at

genopbygge Koldinghus. Slottet fik lov at henligge som malerisk ruin, prigsivet vejr og vind – og den lokale befolkning, der brugte slottet som et bekvemt stenbrud.

I 1831 lukkedes ruinen, så at murene kunne »blive stående i deres nuværende Tilstand som imponante til Byens og Omegnens Forskønnelse«. 1854 styrede Scipio, den ene af de tilbagestående statuer på Kæmpetårnet, ned under et stormvejr. En ansøgning fra indenrigsministeren om penge til genopstilling af kæmpestatuen blev forkastet af Folketinget, men fra 1850'erne og til 1880'erne figurerede der årligt på finansloven et beløb på 100 rigsdaler til vedligeholdelse af ruinen. Da Orla Lehmann, der tidligere havde været amtmand i Vejle, i 1863 blev indenrigsminister, opfordrede han kgl. bygningsinspektør V. T. Walther til at fremkomme med et forslag til en hel eller delvis benyttelse af Koldinghus. Walthers forslag forelå senere på året. Han anbefalede en genopførelse af slottet, der derefter passende kunne indrettes til kavallerikaserne. Staldgården gav gode muligheder for opstaldning af et stort antal heste. Krigen mod Preussen 1864 standsede imidlertid planerne.

Efter krigen overtog bygningsinspektør L. A. Winstrup tilsynet med ruinen. Han var ligesom Walther stemt for en genopførelse, men formåede ikke at overtale regeringen til at søge penge hertil bevilget af Rigsdagen. 1867 lykkedes det ham dog at opnå en særbevilling til sik-

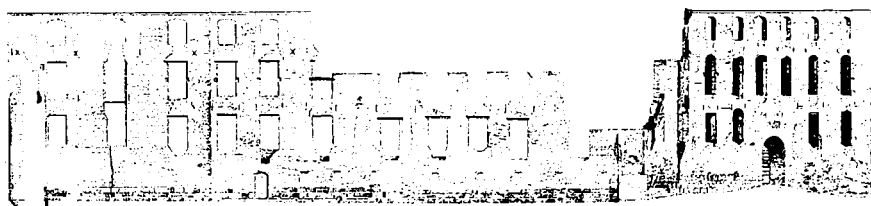

Koldinghus 1864. Ruinen set fra Staldgården. Sydfløjens sydmur er understøttet, men står endnu i fuld højde. Foto: E. Brandt, Flensburg.

ring af den sidste af Kæmpetårnets statuer, Herkules, der nu truedes af samme skæbne som Scipio. Herkules blev rettet op og fik sin jernstiver i ryggen. Bortset fra en kort periode i 1930'erne har Herkules stået som slottets vartegn siden Kæmpetårnets opførelse omkring 1600.

En rum tid forløb, inden der næste gang sikredes penge til større arbejder på Koldinghus. 1881–84 bevilgedes midler til restaurering af det runde trapetårn i slottets sydvestlige hjørne, til istandsættelse af kælderhvelvingerne under slotskirken og til indlæggelse af et let tag over nordfløjens hvelvinger. På samme tid blev murkronerne sikrede mod yderligere ødelæggelser ved afdækning med tagsten, dog var slottets sydmur så medtaget af branden og vejrliget, at et stort stykke af denne mur hen mod det sydøstlige hjørne måtte nedrives. Det i de senere år så meget omtalte ruinpræg er således først for alvor tilført slottet i 1880'ernes begyndelse.

Efter Winstrups død 1889 overgik tilsynet med slotsruinen til bygningsinspektør J. V. Petersen, samtidig med at slottet overflyttedes fra indenrigsministeriet til Nationalmuseet, under hvis domæne det forblev til 1932. 1890 restaureredes hvelvingerne over nordfløjens to vestligste rum, hvor det nystartede museum fik til huse fra 1892. Siden da har museets skiftende bestyrelser til stadighed presset på for at få slottet genopbygget. Skridt for skridt har museets stigende arealbehov medført etapevis genopførelse af nordfløj og vestfløj. 1907 var nordfløjen bragt under tag, men endnu var ikke alle etageadskillelser indlagt. 1915 stod vestfløjen færdigrestaureret med tag og etageadskillelser. I denne fløj var tillige den hvide sal blevet indrettet ved anvendelse af søjler og andet tømmer fra en i 1824 opført bibliotekssal fra Det kgl. Biblioteks gamle bygning i København. Egetræstrappen i trompetertårnet stammer ligeledes fra Det kgl. Biblioteks gamle bygning.

Koldinghus 1895. Opmåling af sydmuren udført af arkitekt Julius Smith på bestilling af baron Raben-Levetzau. Dele af sydmuren blev nedrevet 1881–84. Original tegning. Museet på Koldinghus.

I mellemtiden havde der påny været forslag fremme om en total genopbygning, idet baron Raben-Levetzau i 1895 fremsatte den tanke at genindrette Koldinghus som residensslot. Til brug for dette arbejde lod han arkitekt Julius Smith opmåle og tegne slotsruinen. Disse tegninger udgør stadig en væsentlig del af projekteringsgrundlaget for genopførelsen. Raben-Levetzaus plan blev som bekendt ikke gennemført, efter sigende fordi kongen Christian IX ikke ønskede at residere så nær det tabte Sønderjylland.

1932 overflyttedes Koldinghus atter til indenrigsministeriet. Bygningsinspektør Viggo Norn fik overdraget tilsynet med ruinen. På dette tidspunkt var Kæmpetårnets tilstand særdeles kritisk. En undersøgelse viste klart, at man nu måtte vælge enten at rive tårnet ned eller også genopbygge det i fuld skikkelse. Man valgte genopbygningen, og i årene 1932–35 udførtes arbejdet, der radikalt ændrede ruinens karakter. Koldinghus var nu mere et slot end en ruin. Den logiske følge heraf var den fuldstændige genrejsning af slottet,

hvortil Viggo Norn da også udarbejdede et projekt, der så vidt muligt genskabte Koldinghus, som det så ud ved branden 1808. Indenrigsministeriet ønskede slottet genrejst, folketingets største partier var positivt stemt herfor, men finansministeren modsatte sig planerne, som derefter blev skrinlagt. 2. verdenskrig og den efterfølgende depression standsede yderligere tanker om genopbygning.

Med det økonomiske opsving i 1950'erne og 1960'erne vågnede også tanker om restaurering af de syd- og sønderjyske slotte Koldinghus og Sønderborg. Foreløbig tog man fat på Sønderborg slot, idet der knyttede sig langt flere og langt vanskeligere problemer til Koldinghus. Et boligministerielt udvalg udarbejdede 1964–69 den bekendte betænkning nr. 535 af 1969, der mundede ud i en anbefaling af en genopbygning af Koldinghus efter et skitseprojekt af bygningsinspektør C. F. Møller. Dette projekt hvilede i mangt og meget på Viggo Norns projekt fra 1930'erne. Til udarbejdelse af detailplanerne valgtes arkitekterne Inger og Johannes Exner, der i 1973 fremlagde et pro-

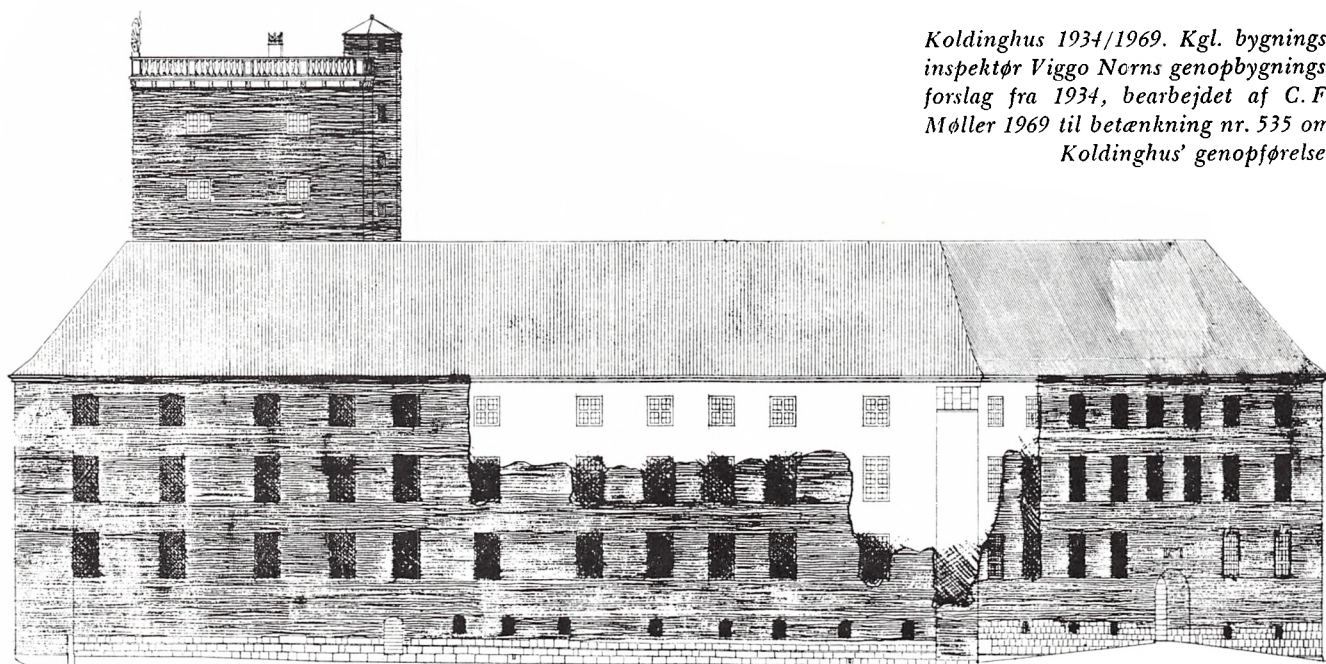
jekt, der brød med betænkningens meget traditionelle forestillinger.

Exners projekt gik i korthed ud på at rejse tag over alle fire fløje, men at lade taget over de to ruinfløje bære af en indvendig stålkonstruktion til aflastning af ruilmurene. Mellemrummet mellem mur og tag blev foreslået udfyldt med et stålgitter med glasruder. Dette projekt rejste en voldsom polemik i offentligheden, og da projektet samtidig blev forkastet af Det særlige Bygningssyn, der er statens tilsynsførende myndighed med historiske bygninger, gik arbejdet med Koldinghus i stå.

1976 nedsattes et nyt byggeudvalg med repræsentanter for staten, Kolding kommune og Vejle amtskommune. Denne gang skal der være alvor bag tanken om en genopbygning.

Det er fra starten erkendt, at Exners projekt fra 1973, som det gamle byggeudvalg havde tiltrådt, men som bygningssynet altså forkastede, er opgivet. Løsningen med glas og stål vil ikke blive fremført igen. Udvalget vil nu arbejde frem mod en løsning i traditionelle byggematerialer.

Koldinghus 1934/1969. Kgl. bygningsinspektør Viggo Norns genopbygningsforslag fra 1934, bearbejdet af C. F. Møller 1969 til betænkning nr. 535 om Koldinghus' genopførelse.

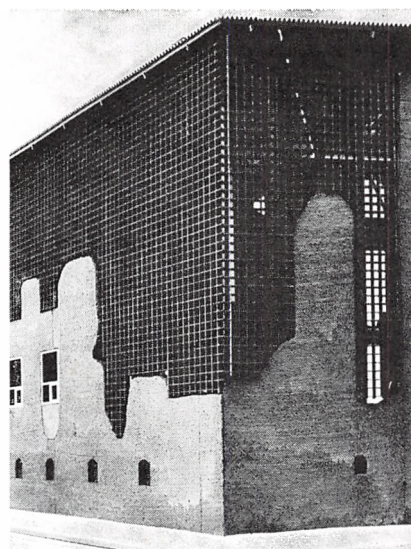

Samtidig er der igangsat flere undersøgelser, der skal forbedre projekteringsgrundlaget. Slottets bygningshistorie er langt fra klarlagt endnu. Ud fra en erkendelse af, at genopbygningen må respektere tidligere tiders bygningsspor, vil der løbende blive gennemført undersøgelser i arkiver og på selve bygningen, som den er bevaret, for derigennem at nå til en større forståelse af bygningens udviklingshistorie.

Af større vigtighed for projekteringen har måske den geotekniske undersøgelse været, som er gennemført af mure og fundamenter. Undersøgelsen har givet til resultat, at en traditionel genopbygning, som f. eks. er sket af Kæmpetårnet, ikke kan gennemføres, uden at fundamenterne under syd- og østfløj forstærkes. Dette ville betyde en væsentlig fordyrelse af byggeriet, en fordyrelse som skal afholdes indenfor

den en gang givne beløbsramme på ca. 30 millioner kroner. I den sidste ende vil det altså betyde, at der ikke vil være penge til en fuldstændig genopførelse, der som man vil forstærke fundamenterne. Der er derfor i udvalget enighed om, at der må vælges en anden løsning i form af en indvendig søjlekonstruktion, der kan aflaste murene.

Genopførelsen af Koldinghus er opdelt i etaper. Første etape, som er under udførelse, består af rejsning af tage over nord- og vestfløj, reparation af murværket på de samme to fløje samt restaurering af slotskirken. Tagene er rejst, murreparationerne i fuld gang. Endnu har byggeudvalget ikke taget endelig stilling til slotskirkens restaurering. Et projekt herfor er under udarbejdelse. Sammen med et nyt skitseprojekt for ruinfløjenes genopbygning skal det i vinterens løb

Koldinghus 1973. Forslag til genopførelse af slottets øst- og sydfløj udført af arkitekterne Inger og Johannes Exner og tiltrådt af byggeudvalget. Forslaget blev standset af Det særlige Bygningssyn og er nu opgivet.

tilstilles Det særlige Bygningssyn til godkendelse. Først når denne foreligger, kan den egentlige genopførelse tage sin begyndelse.

Kolding Folkeblad

eller

Syd-jydsk Tidende,

udgivet af Folkethingsmand C. Berg,

redigeret af Enevold Sørensen,

udgaar hver Søndag i stort, firspaltet Format. Bestillinger modtages paa alle Postkontorer og Brevsamlingssteder samt paa Bladets Kontor, Adelgade, Kolding.

Paa Grund af sin betydelige Udbredelse i Byen som paa Landet, egner „Kolding Folkeblad“ sig særligt for

Bekjendtgørelser,

som ønskes den videst mulige Udbredelse i det sydlige Jylland.